

hiányoznak. Egy kép a klinikáról, egy utcai élelmiszerárús íkeres kordéja, egy építkezés, egy újság szerkesztősége, egy családi ebéd és egy házassági ajánlat egy jól menő bolt özvegy tulajdonosnőjének. Mindez New-Yorknak annyi különböző részén, amennyi a képek száma. Szinte úgy érzed, hogy elveszel a helyeknek és alakoknak ebben a rengetegében. Azután, mint a kártya keverésénél a lapok, az egyes alakok találkoznak. Mese nincs, meseszöveg nélkül egymásután összerakulnak. A nagyváros az, amely rendszertelenül összehajigálja és megint szétdobálja őket. Expresszionista színtoltok, amelyek együtt adják az új Babilonképét.

Ez a kép pedig végzetlenül szomorú. Hiába vannak benne *sikeres* egzisztenciák, hiába esküsznek benne örök hűséget egymásnak, vagy hiába omlanak össze a vágy mámorában a párok, hiába emelkednek a felhőkarcoló és hiába isszák magukat boldoggá a csempészett alkohol birtokosai, nincs egy nyugodt pont és nincs egy megpihenés, nincs szabadulás a nyomasztó érzés alól, hogy mindennek a hajszának, liktetésnek, keveredésnek nincsen célja és nincsen értelme. Ez az Amerika és ez a nagyváros a lelket még nem találta meg. Eddig csak keresztmetszetet lehetett rajzolni róla. A lelket talán később más fogja feliedezni.

(Szeged.)

Tonelli Sándor.

KASSÁK LAJOS.

Kassák művében szinte meghökkenítő mértékben két emberre, valami kettős alkotás nyomaira bukkanunk. Az első egy józan, erőteljes realista művész, a másik a szociális és esztétikai forradalmár. Az első egyénisége mélyén van, a másik fejében és céljaiban.

A kezdő író a tehetség rögtön szembetűnő jeleivel lépett föl; az ismert naturalista tárgyak különös hevű, szokatlan költői stilusegységbe vont lendülettel duzzadtak föl kezei közt. A világ egy egyéni átérzés, új epikai kifejezőmód. Mustrájába gyúrtan került ki belső műhelyéből. S ez a vérbeli tárgylelemény, az alakítás nagy stílári ereje máig sem hagyta el, ez adja művészetének alapfermentumát. Mindenesetre már naturalista epikájában is kifejezetten újító; a költő szerencsés ihletével, átérző képességével toldja meg a reális dolgok világát, mely átszűrődik lirizmusán s oly látomássá egyszerűsödik, ahol csupán a tárgy diktálja önmagára a kifejezés minden mozzanatát s a realitásnak és a költői vízióknak kompakt összevegyítésével egy homogén, telített epikát teremt. Olyasféleképp egyéni és költői ez a stílus, mint Révész Béláé, de közelebb és plasztikusabb. Ezek a megszürt és leegyszerűsített tárgyak a jellemzésnek szinte expresszív erőteljeségére adnak alkalmat, intenzitásuk elhíhetővé teszi a mesevezetés legszenvedélyesebb fordulatait is s a tárgyalakító művészi készség megnyilatkozásainak szinte határtalan lehetőségeket nyitnak. Ez a koncentrált s ugyanakkor folyton hevesen kivetített alakítás oly belső feszültségről, a fölszívott tárgyaknak, élményeknek oly erős kiformáló ösztönéről tanúskodik, aminőre csak a teremtésre leghivatottabb írónál akadunk.

Kassák primitív, ösztönszerű költő; intellektuális nevelkedettség nélkül; a világgal szemben naiv, bár tudatos érdeklődéssel áll, mely a dolgok magyarázatára és nyitjára irányul. A legprimáirebb, szembeszökő jelenségek kötik le pil-

lantását s ezeknek életét a maga veleszületett, intuitív életismeretével bővíti ki. Innen ered (karakterizálásának, szenvedélyrajzának s a tárgyi visszaadásának valószínűsége, realitása nála, az emberi igazságkijelentések találó mélysége, elfogultságtól, gyűlölettel mentes hangja, s innen ered puritán anyagérzéke, józan konstrukció-képessége is.

A másik Kassákban akarattal és célzatosan előtérbe nyomul a program-szerű újító. Nagy stiláris és kifejező készségét az expresszív módszerek minden szurrogátumával igyekezik megpótolni s így epikáját egy azonos strukturájú lírává hevíteni. Kassák azonban velejéig epikus abban az értelemben, mely tárgyhoz-kötöttséget, tárgyalakító hivatottságot jelent. Lírájának programszerűen elvont, ideális, sőt utópisztikus témái azonban elvonják kifejező tehetségének természetes mozgásából. Ilyenkor úgyszólván pusztá módszert ad, expresszív vagy szimultán kifejezését át nem érzett, vagy elképzelt képzeteknek. Máskor, ha leszáll jólismert s természetes tárgyaihoz, a kifejezést képtelen szervesen együtt növeszteni velük; laza stílusát ölt magára, melynek rögtön alája látunk s az új költészet próféciája szétbomlik egy reális, tiszta anyagra s a mesterkéltségre, stilizált köntösre. Oly érzésünk támad, mintha valamely kubista stílusban díszletezett házat látnánk, mely azonban belül alapos és megbízható régi polgári komforttal van berendezve. A művészet és élet új forradalmi világát nem „betonból és üvegből“ építi, hanem bevált józan anyagból, melyen az új elem csak vakolat. Kiáltó példája ennek a *Múglyák énekeinek*, a forradalom expresszív, vagy mint ő mondja: konstruktivista éposza, ahol a konstrukció egypár ismétlődő képletté, mottójelzéssé szegényedik a naiv és kiabáló krónika anyaga fölött, melybe még a külföldre költözött forradalmár sajtó rémséggyártmányait is híven fölveszi. De hasonló szétbomlás fenyegeti legrepresentatívabb műveit is; módszerek kavarnak bennük együvé élni nem tudott rudimentumokban s a világképet, az embert és korát, melynek jöveteletét oly hittal hirdeti, még sejtelmünk vagy megérzésünk elé sem tudja vetíteni.

Kassák a forradalmár költő legrokonszenvesebb típusa. Ösztönszerű és természetes ismeretvágy szüli építő, alakító kedvét, melyet nem terhel a mult ismerete; nem kell küzdenie vele, nem kell rombolnia, hogy alkot hasson. Ez a szerepe, természetes tisztasága, primitív, prófétai egyoldalúsága veleszületett hivatássá teszi a forradalmárságot. Az ilyen emberek tudnak küzdeni a jövőért, hinni alkotásukban s az önzetlen munka példaképéül szolgálhatnak. Kassák tévedése csak annyi, hogy természetétől és művészetétől idegen elemeket, elvont programokat és fölösleges eszközöket igyekezik művébe oltani, amelyek nélkül pedig zavartalanabban felelhetne meg hivatásának.

(Pécs.)

Várkonyi Nándor.